Paskaityta

Sandra Wollner: filmą įkvėpė mintis, kad skaudžius prisiminimus gali sukelti net kasdieniški buities garsai

Kanų kino festivalyje Natalija Serebriakova „Scanoramos“ prašymu pasikalbėjo su Sandra Wollner – filmo „Kaskart“ režisiere. S. Wollner pasakojo apie filmo „Kaskart“ kūrybos procesą, gedulo ir atminties temas, darbą su aktoriais ir intuicijos svarbą kuriant kiną.

Nuotraukos Roberto Newaldo ir The Barricades Panama Film Gregory Oke

„Kaskart“ – slogi šeiminė drama apie atostogas, kurios galiausiai taip ir neįvyksta. Juostoje motina, jos dukra ir dėl tragiškos mirties kaltinamas paauglys leidžiasi kelionėn į Tenerifę. Atostogos turėtų tapti pabėgimu nuo praeities, tačiau saulėtoje saloje vis ryškiau ima skleistis tai, nuo ko neįmanoma pabėgti: gedulas, kaltė, atsakomybė ir trapus kelias atleidimo link.

Filmas „Kaskart“ bus rodomas Europos kino festivalyje „Scanorama“, kuris lapkričio 5–22 d. vyks visoje Lietuvoje. Daugiau informacijos scanorama.lt.

– Ar galėtumėte šiek tiek papasakoti, kaip pradėjote kurti šį filmą? Kas Jus įkvėpė?

– Prieš tai kalbėjome apie mano tėvo mirtį, bet iš tiesų tai nutiko vėliau, – scenarijus tuo metu jau buvo parašytas. Tad tai nebuvo pradinis filmo atspirties taškas. Žinoma, vėliau tai paliko pėdsaką scenarijuje, tačiau pirminė idėja gimė iš žmonių, kuriuos esu sutikusi gyvenime, – iš jų paliktų įspūdžių, vėliau ataidėjusių filmo personažuose. Be abejo, tai nėra tiesioginiai realių žmonių portretai. Greičiau tai nuotrupos – žmonių palikti įspūdžiai, kurie lieka su tavimi ir įsirėžia į atmintį.

Kurdamas tam tikrais gyvenimo momentais sutinki žmonių, kurie lieka su tavimi, o vėliau jų bruožai susilieja su kitais sutiktaisiais.

Pačioje pradžioje mane lydėjo vienas vaizdinys: motina guli lovoje ir klausosi paprasčiausių kasdienybės garsų – žingsnių lauke, besisukančio rakto duryse, tarsi dar kartą išgyvendama dukters grįžimą namo. Nors tikrovėje tai, žinoma, jau nebeįmanoma.

Iš dalies jutau, kad tokie paprasti kasdienybės garsai gali tapti žiauriu netekties priminimu. Vėliau, mirus mano tėvui, tai supratau dar giliau. Manau, daugeliui tai pažįstama: netekus artimo žmogaus, jis kartais lieka susijęs su visai mažais, beveik nereikšmingais dalykais – telefono melodija ar konkrečiu paros metu, kai anksčiau suskambėdavo telefonas.

Tie maži garsai man pasirodė labai įdomūs, bet kartu ir žiaurūs, nes jie prievarta sujungia dabartį su praeitimi. Labai norėjau sekti paskui tą jausmą. Nuo to viskas ir prasidėjo.

Vėliau mano dėmesys nukrypo į motinos ir paauglio, kaltinamo dėl jos dukters mirties, santykį. Abu jie atsiduria tamsos ir šviesos paribyje – patiria emocinę ir psichologinę būseną, kai kelios tiesos gali egzistuoti vienu metu. Manau, visi iš gyvenimo atpažįstame šią situaciją, nors dažniausiai mums patogiau tikėti, kad tiesa yra tik viena.

Jam abi tiesos egzistuoja vienu metu: jis jaučiasi nekaltas, bet kartu negali nusimesti kaltės, – juk buvo paskutinis žmogus, matęs ją gyvą.

– Taip, gedint tai nutinka labai dažnai.

– Būtent. Ji nori jam atleisti, bet kartu ir negali. Jie abu įstrigę šioje dviprasmybėje ir negali iš jos ištrūkti. Iš dalies jutau, kad vienas kitam jie reikalingi būtent tam, kad galėtų likti šios būsenos. Jis išties trokšta atleidimo, bet negali jo priimti. Todėl jam kone reikia to skausmo – galbūt dėl jaučiamos kaltės. Mane labai domino ši būsena, kai vienu metu egzistuoja kelios tiesos.

– Gedulas juk negali vykti pagal aiškų planą, tiesa?

– Ne. Nors dažnai kalbama apie aiškias gedėjimo stadijas, iš tikrųjų jos nuolat persidengia. Nebūna taip, kad štai dabar neigi, dabar pyksti, o dabar jau susitaikei. Viskas vyksta vienu metu. Net ir priėjęs susitaikymą, gali vėl grįžti prie pykčio ar neigimo.

– Atrodo, šeimos tema Jums itin svarbi – ji ryški ir kai kuriuose ankstesniuose Jūsų filmuose. Kaip kūrėte šios istorijos scenarijų?

– Kaip ir minėjau, sekiau paskui vaizdinius. Pirmiausia buvo motina, paskui išgirdau garsus ir nuo jų ėmė dėliotis istorija. Kartais iškildavo vaizdinys: mama, paauglys ir mažoji sesuo sėdi parke, o ji bando rasti bendrą kalbą su dukters draugais – tarsi taip galėtų užpildyti jos paliktą tuštumą.

Toliau viskas tampa gana organišku procesu. Pradedu rašyti ir žiūriu, kur tai mane

nuves. Žinoma, negaliu išvengti ir įprasto scenarijaus darbo, kai nuolat pasitikrinu, kur link juda istorija. Tačiau mane itin traukia literatūriškesnis rašymas, beveik prozinis, kai pirmyn veda ritmas ir kalba.

Kartais mėginu pati save nustebinti arba leidžiu procesą vesti pasąmonei. Žinoma, tada parašai daug neveikiančios medžiagos, kurią vėliau tenka išmesti. Tačiau kartu atrandi akimirkų, kurios atrodo esminės, – būtent jas ir stengiuosi išsaugoti.

Juk kine labiau nei kitose meno srityse dažnai siekiama, kad viskas būtų iki galo suprantama ir įtikinama. Žiūrovai dažnai sako: „Aš nesuprantu šio personažo, negaliu su juo susitapatinti – kodėl jis taip elgiasi?“

Tačiau gyvenime – kaip muzikoje ar kituose menuose – būtina palikti vietos daugialypumui. Juk patiriame dalykus ne vien protu – juos išgyvename emociškai ir jusliškai. Todėl tokiems daugialypiams dalykams reikia erdvės, globos ir tinkamų žmonių, kad jie galėtų skleistis.

– Užsiminėte apie daugialypumą. Gyvenate Berlyne, ten ir kuriate.

– Taip, gyvenu Berlyne. Tačiau esu kilusi iš Austrijos.

– Ar Berlyno atmosfera Jums kaip nors siejasi su tuo daugialypumu? Dažnai sakoma, kad Berlyne vakarėlis niekada nesibaigia. Jūsų filmas baigiasi labai vidine, kone tarp būsenų pakibusia akimirka.

– Įdomi mintis. Atvirai pasakius, pati apie tai nesu pagalvojusi. Vakarėliai man dabar jau nebe tokie artimi, bet niekada nebuvau šių dalykų susiejusi. Manau, tokiai interpretacijai galėčiau pritarti.

– Aš taip pat gyvenu Berlyne ir man Jūsų filme labai atpažįstama Berlyno atmosfera – ypač tai, kaip vaizduojamas šeimos gyvenimas.

– Taip.

– Man labai patinka Birgit Minichmayr. Ji nuostabi aktorė. Kaip su ja dirbote?

– Aš ją tiesiog dievinu. Ji nuostabi visur: ir kine, ir teatre.

Tam tikra prasme ir šiame filme svarbi kasdienybė, tačiau po jos paviršiumi pamažu ima vertis kažkas gilesnio.

Kaip su ja dirbau? Ji daug skaitė apie gedulą ir apie tai, kaip žmonės su juo tvarkosi. Tai buvo jos pasiruošimo dalis. Taip pat daug kalbėjomės apie jos personažę ir paauglį. Man buvo svarbu, kad ji būtų žmogus, nuolat esantis tarp skirtingų būsenų, –

negalintis iki galo išspręsti situacijos.

Ji stengiasi elgtis teisingai net ir tada, kai kalba ciniškai ar aštriai. Pvz., kai vaikinas palūžta ir pravirksta, ji negali jo nepaguosti. Tačiau tuo pat metu klausia, kodėl jis pasielgė būtent taip.

Ši akimirka – tarsi viso siužeto mikrokosmas. Kur čia tiesa? Vieno atsakymo nėra. Birgit turi nepaprastą gebėjimą parodyti neišsakytas emocijas – tai, kas glūdi po paviršiumi. Žvelgi į jos veidą ir matai jos mintis. Jausmas beveik transcendentinis.

– Kalbant apie operatorių Gregory Oke'ą… Jis tiesiog nuostabus. Jūsų filmas dažnai lyginamas su „Po saulės" (*Aftersun*, rež. Charlotte Wells, 2022) – taip pat juosta apie gedulą. Kaip su juo susipažinote?

– „Po saulės" žiūrėjau su savo partneriu, kuris taip pat yra režisierius ir dviejų ankstesnių mano filmų operatorius. Abu iškart tiesiog įsimylėjome jo darbą ir pasakėme: šis žmogus turi būti mūsų operatorius.

Tada ėmėme jo ieškoti. Internete jį rasti buvo sunku, bet galiausiai per pažįstamus pavyko su juo susisiekti. Susitikome ir netrukus paaiškėjo, kad mūsų požiūris į kiną labai panašus.

Ilgai kalbėjomės – iš pradžių ne tik apie kiną, bet ir apie tai, kaip norime dirbti. Net svarstėme galimybę filmuoti naudodami juostą, bet galiausiai biudžetas to neleido, todėl pasirinkome skaitmeninį formatą. Gregory artimesnė juosta, jis vertina jos materialumą, tad techniškai pereiti prie skaitmenos jam nebuvo lengva. Vis dėlto kūrybos prasme šis sprendimas pasiteisino.

– Filme atsiranda ir vaizdo žaidimas, tad galiausiai skaitmeninis matmuo įsilieja visai natūraliai.

– Taip, sutinku. Man pačiai taip dirbti taip pat buvo labai įdomu. Tačiau suprantu, kad jam itin svarbus medžiaginis juostos aspektas. Jis pats yra kino kūrėjas, todėl niekada nekalbėjome vien apie tai, kur statyti kamerą, – visada ieškojome bendros vizijos.

– Jūsų stilius kartais primena Berlyno mokyklą – ankstyvuosius Angelos Schanelec ir Maren Ade filmus. Ar tai buvo sąmoningas pasirinkimas?

– Pati į tai tokiu kampu nežiūriu. Jų filmus labai mėgstu. M. Ade man yra ir savotiška mentorė. Jos kūryba mane visada labai įkvėpė. A. Schanelec filmus taip pat labai vertinu.

– Jūsų filmas, sakyčiau, šiltesnis.

– Man atrodo, jis visai kitoks. Man buvo įdomi veikiau formos idėja: pradėti nuo, regis, labai konkrečios, žemiškos šeimos dramos, o tada labai lėtai, beveik nepastebimai pasukti už kampo ir atsidurti visai kitur.

Nenorėčiau, kad tai nuskambėtų taip, lyg lyginčiau save su Haruki Murakami ar kuo nors panašiu – to tikrai nedaryčiau. Tačiau mane tam tikra prasme įkvepia tai, ką sieju su jo rašymu: švelnus slystelėjimas į siurrealumą, vis dar tvirtai laikantis tikrovės. Pradedi labai konkrečiame, kasdieniame pasaulyje, tada jis vos juntamai pasislenka, ir staiga esi jau visai kitur.

Būtent to ir siekiau. Tačiau turbūt turėčiau tai įvardyti tiksliau, nes tokie palyginimai visada rizikingi – jie akimirksniu gali nukreipti mintį ne ten, kur norėjai.

– Norisi pasakyti, kad pasakojimas čia itin kruopščiai sudėliotas ir kupinas detalių. Jis kuriamas iš mažų akimirkų, vos pastebimų smulkmenų. Nežinome visko apie šią šeimą, bet ryšį su ja pajuntame iš karto. Kaip pati prieinate prie tokio pasakojimo kūrimo?

– Atvirai pasakius, jokios griežtos sistemos neturiu. Kartais su montažo režisieriumi mėginame viską susidėlioti schemomis – dabar kaip tik dirbu prie dviejų filmų, bet jos niekada iki galo nepaaiškina, kas vyksta. Atrodo, visur atsiveria vis naujos takoskyros, o struktūra nuolat juda ir keičiasi.

Man svarbiau pagauti jausmą ar ritmą. Stengiuosi pasitikėti intuicija ir leisti jai vesti. Ne visada bandau viską paaiškinti protu. Žinoma, kartais to prireikia – tada imu analizuoti, kas veikia ir kodėl.

Tačiau mane labiau domina, kaip viena scena siejasi su kita, kokį ryšį ar atgarsį jos sukuria. Kaip viena akimirka ataidi kitoje? Kokia atmosfera gimsta tarp jų?

Atvirai pasakius, vargu ar galėčiau tai nusakyti tiksliau.

Didžiausias rudens kino festivalis Lietuvoje „Scanorama“ vyks Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Alytuje, Panevėžyje, Marijampolėje, Visagine, Vilkaviškyje ir Gargždуose lapkričio 5–22 d. Daugiau informacijos: scanorama.lt.